Wikipedia

Mixopterus kiaeri

Mixopterus kiaeri (kjempesjøskorpion) er en utdødd storvokst art av sjøskorpioner (Eurypterida) med store fangarmer i fronten som danner en slags fangstkurv. Den ble oppdaget av professor Johan Kiær i 1911, under utgravninger på Rudstangen ved Kroksund i Hole i Buskerud. Kroksundet markerer skillet mellom Steinsfjorden og resten av Tyrifjorden, som en gang i tiden (for millioner av år siden) var tilsluttet havet.

Mixopterus kiaeri	
	
Vitenskapelig(e) navn:	***Mixopterus kiaeri*** Størmer, 1934[1]
Norsk(e) navn:	kjempesjøskorpion «Mix»
Alder:	428 mya
Biologisk klassifikasjon:	
Rike:	Dyreriket
Rekke:	Leddyr
Klasse:	Dolkhaler
Underklasse:	Sjøskorpioner
Familie:	Mixopteridae
Slekt:	*Mixopterus*
Habitat:	bentisk, brakkvann, deltaområder
Utbredelse:	se kartet
	
artens utbredelse er usikker, siden den kun er kjent fra Kroksund (bildet) på Ringerike	

Innhold

Beskrivelse

M. kiaeri hadde en skorpionlignende hale uten halefinne, slik de fleste andre sjøskorpioner hadde. Den kunne bli cirka 70–80 cm lang og regnes til de største sjøskorpionene. Den var et bentisk rovdyr som trolig livnærte seg av å fange mindre bruskfisker,[2] og den levde trolig i et brakkvannsdominert miljø, antakelig i deltaområder eller laguner med sandbunn.

Forskerne tror at arten kan ha drept byttet med den kraftige piggen på den karakteristiske skorpionlignende halen, på samme måte som skorpionene gjør i dag. Piggen kan ha hatt gift, men dette er høyst uklart i dag. Fangstredskapen (fangarmene), som kunne minne om en sjøplante, var slik at man antar at arten måtte gjemme seg i sanden og ligge i bakhold til en fisk var nær nok til å bli fanget.[2] Den var blant de største av sin type i silurtidens varme hav.[2] Kroppen hadde tre par med ben, men det bakerste paret minnet mest om svømmeføtter eller padleårer.[2] Man regner derfor med at den var en god svømmer, selv om den trolig gikk mest på bunnen. Hodeskjoldet hadde to små øyner og to par med klør.[2]

Fossilet Kiær fant er blant de flotteste fossilene man har funnet, og det var svært godt bevart. Den er datert cirka 428 millioner år tilbake i tid (silur) og var mer enn 70 cm lang sjøskorpion

(Eurypterida).[3] Fossilet ble funnet i laget med downtonsk sandstein (også kjent som *ringerikssandstein* og *ringeriksheller*) den 20. juni i 1911.[3][4] På grunn av forhold knyttet til kontinentaldrift og platetektonikk var klimaet her tropisk på den tiden *M. kiaeri* levde.[2] Kiær sa følgende om selve funnet:

> « *Da en stor plate ble kilt løs og veltet rundt, oppdaget man den store sjøskorpionen, et digert best på over 70 cm med sine veldige klør utstrakt i naturlig stilling. Som den lå der ennå glinsende av stenens fuktighet, så den nesten levende ut, og man ventet uvilkårlig at den neste øyeblikk ville reise seg fra sin stenkiste, hvor den hadde hvilt i hundrer av millioner år, og krype ut i sjøen, som blinket noen få meter borte.* »
>
> – Johan Kiær[3]

Sjøskorpionen ble senere oppkalt etter Kiær,[4] da den ble beskrevet vitenskapelig av den norske paleontologen og geologen Leif Størmer i 1934.[1] Han ga den det vitenskapelig navnet *M. kiaeri*. Størmer er først og fremst kjent for sin forskning på trilobitter (arthropoda og dolkhaler).

På folkemunne går den nå under kallenavnet «**Mix**», etter barneboka *Sjøskorpionen på Ringerike*.[5] Dette kallenavnet har også blir tatt opp i andre fortellinger om kjempesjøskorpionen, blant annet i Halfdan Carstens (2015) fortelling *En underlig krabat*.[2] Eksemplaret Kiær fant i 1911 står på utstilling hos Naturhistorisk Museum ved Universitetet i Oslo. Det finnes dessuten en avstøpning i full størrelse ved Ringerikes Museum på Norderhov i Ringerike.

Inndeling

Inndelingen under følger fossiilid.info (Institute of Geology, Tallinn University of Technology, Natural History Museum, University of Tartu, Estonian University of Life Sciences, Finnish Museum of Natural History, Swedish Museum of Natural History) og er i henhold til Taxon ID: 1498.[6] Navn og beskrivelser i parentes er nødvendigvis ikke offisielle navn på grupper og arter, men kun midlertidige beskrivelser.

- Biota, liv
  - Animalia, dyr
    - Arthropoda, leddyr
      - Chelicerata, klosaksdyr
        - Dolkhaler, Merostomata
          - Eurypterida, (sjøskorpioner)
            - Eurypterina
              - Moselopteroidea
              - Megalograptoidea
              - Eurypteroidea
              - Mixopteroidea
                - Carcinosomatidae
                - Mixopteridae, (kjempesjøskorpionfamilien)
                  - *Lanarkopterus*
                  - *Mixopterus*, (kjempesjøskorpioner)
                    - *M. kiaeri* (Kroksund, Norge)
                    - *M. multispinosus* (New York, USA)
                    - *M. simonsoni* (Saaremaa, Estland)
              - Waeringopteroidea
              - Adelophthalmoidea
              - Pterygotioidea
            - Stylonurina

Referanser

1. ^ [a] [b] Størmer, L. (1934). *Merostomata from the Downtonian sandstone of Ringerike, Norway*. I Kommisjon hos Jacob Dybwad.
2. ^ [a] [b] [c] [d] [e] [f] [g] Halfdan Carstens (2015) En underlig krabat (http://www.geo365.no/undervisning/en-underlig-krabat/). geo365.no, GeoNova AS, 8. april 2015. Besøkt 2017-12-10
3. ^ [a] [b] [c] Naturhistorisk museum (2015) Utgravningene på Rudstangen (http://www.nhm.uio.no/fakta/zoologi/forhistoriske-dyr/sjoskorpion/utgravningene/). Naturhistorisk museum, UiO, 11. mars 2015. Besøkt 2017-12-12
4. ^ [a] [b] Odd Erik Tetlie (2009) Norske sjøskorpioner (https://www.nhm.uio.no/fakta/geologi/fossiler/faktablader/blad18.htm). Naturhistorisk museum, UiO, pub. 5. februar 2009. Besøkt 2017-12-10
5. ^ Jørn H. Hurum (2015). *Sjøskorpionen på Ringerike*. Cappelen Damm. s. 76 (innbundet). ISBN 9788202413897.
6. ^ fossiilid (2010) Taxon ID: 1498 (http://fossiilid.info/1498), 2010-10-14. Besøkt 2017-12-10

Litteratur

- Jørn H. Hurum (2015). *Sjøskorpionen på Ringerike*. Cappelen Damm. s. 76 (innbundet). ISBN 9788202413897.
- Leif Størmer (november 1967). «Veldig sjøskorpion i Tyrifjorden» (PDF). *Heftet Ringerike* (1967–1968): side 29–32. Besøkt 10. desember 2017.

Eksterne lenker

- (en) *Mixopterus kiaeri* (https://www.gbif.org/species/4668164) i Global Biodiversity Information Facility
- (en) *Mixopterus kiaeri* (http://fossilworks.org/bridge.pl?a=taxonInfo&taxon_no=18983) hos Fossilworks